

3. Původ a vývoj českého jazyka

Český jazyk

- vznik 6.-3. tisíciletí př. n. l. z indoevropského prajazyka – ten se rozpadá na dialekty => praslovanština (nemáme žádné dochované prameny), slovanský jazyk (při stěhování Slovanů směrem na západ vzniká východní a západní větev, od východní se odštěpuje jižní)
- západoslovanský jazyk (pozor! čeština se nevyvinula ze staroslověnštiny, jiná jazyková větev – jihoslovanská, ale podobnost, příliš se neliší)
- jako samostatný jazyk se utváří v 9. stol.
- Slované na našem území v 6. stol., Cyril a Metoděj 863, přinesli do Čech jazyk staroslověnštinu – jihoslovanský jazyk, lišil se minimálně od češtiny, na rozdíl od pračeštiny měla pohyblivý přízvuk na úrovni dialektu, jejím základem bulharsko-makedonský dialekt

Cyril a Metoděj

- na Velkou Moravu, pověření katolickou církví na žádost knížete Rastislava, aby hlásali evangelium, na našem území se nepsalo => 9. stol. zavádějí písmo hlaholici, staroslověnštinu prosadili jako církevní jazyk
- hlaholice komplikovanější (kudrlinky), cyrilice zjednodušená (základ pro azbuku)
- centrem staroslověnské vzdělanosti byl Sázavský klášter
- Zákon sudným lidem – právní spis, Proglas, Život Konstantinův, Život Metodějův
- měkký() a tvrdý() jer, kladl se před hlásku, čeština je nemá => vokalizovaly = změnily se na samohlásky, na konci slov vymizely
- Havlíkovo pravidlo zániku a vokalizace jerů – počítáno od konce slova, lichý se ztratí, sudý se vokalizuje, př.
- nosovka(), V nceslav => Václav, změna na „a“
- o(), r ka => ruka
- sedm pádů

bohemismy – ojedinelá česká slova ponechaná v překladech textů do latiny

bohemika – slova či slovní spojení v latinských textech vztahující se k českým záležitostem (místní a vlastní jména)

glosy – 13. stol. první celá česká věta jako poznámka k latinskému textu

Pračeština – 9. – 11. stol., potom staročeština

Hospodine, pomiluj ny a Svatý Václave – písně, jediný doklad české básnické tvorby

Hláskový vývoj češtiny

1) **Souhlásky** – od 13. stol. se nemění

g => h glava => hlava

r' => ř měkké r se mění na ř

2) **Samohlásky**

první etapa 12. - 14. stol.

- ztráta jotace – duša => dušje => duše a => e přehlasování ve vokalickém trojúhelníku (u bě, pě, vě, mě zůstává jotace)

druhá etapa 14. – 16. stol.

- od 16. stol. Žádné změny v samohláskách

kůň => kuň => kůň uo => ů, kroužek je památkou na o, přesouvá se nad u

súd => soud - do 19. století zapisováno jako au => Saudek, některé změny na konci 16. stol. kvůli odchodu inteligence v důsledku bitvy na Bílé hoře, změny v mluveném jazyce se nedostaly do spisovné češtiny, nebyl nikdo, kdo by je převedl (mlíko)

viera => víra řeci => říci vajce => vejce - přes hranici slabiky zůstává (pět vajec)

o dušech => o duších zelé => zelí daj => dej (dají)

Vývoj tvarosloví

Čeština - systém skloňování – rodové (m., ž., stř.)

Staroslověnština – kmenové skloňování jako latina – a-kmen(žena, předseda, les), i-kmen(kost, host), o-kmen, u-kmen – historické, nedochovaly se

- vytracení kmenového skloňování zapříčiněno změnami hlásek, přehlasováním

duál – ruce, nohy, uši, oši, kolena, prsa, ramena => zbytek duálového skloňování, všechny věci vyskytující se v párech měly duálové skloňování i časování(se dvěma ženama)

slovesa – časy pro minulé děje, zanikly – aorist(hl. děj, vypravování, pozůstatek v kondicionálu -by, bych, bychom, př. *narodi*), imperfektum(popis děje, okolnosti, př. *bieše, biechu*)

syntax – časté vazby s druhým pádem – kupovat čeho => kupovat co, nemám čeho => nemám co, změna v předložkové vazby se 4. pádem(pozůstatek nemám slov, nemám chleba)

přechodníky – přechodníky se dnes v češtině vytrácí, byly hojně používané, stejné podmínky jsou podmínkou v dnešní češtině, ve staročeštině nemusely být užity striktně stejné podmínky

předmět – ve 2. pádě, dnes ve 4. pádě

přívlastek – stával za podstatným jménem => z toho okamžik(mžik oka), krveprolití(prolití krve), Odolena voda – přívlastek neshodný, skloňuji jen vodu, patřila Odoleně

zápor – jeden zápor => Nikdo přišel. => Nikdo nepřišel.

souvětí – pouze souřadící spojky, souřadná spojení vět, pouze věty hlavní

zájmena – archaické zájmeno a on => an, ana, ano (který, jenž), a by => aby

spojky – méně než dnes, souřadící

- latina ovlivnila češtinu vkládáním vedlejších vět do vět hlavních, v 16. stol. se v humanismu po vzoru latiny dávalo sloveso na konec věty